

# LA CONCILIACIÓ DE LA VIDA LABORAL I FAMILIAR: ENTRE LA CONQUESTA DEL DRET I LES DIFICULTATS QUOTIDIANES

per:

**Teresa Torns**

**Doctora en Sociologia. Professora jubilada del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona especialitzada en desigualtat de gènere.**

La conciliació de la vida laboral i familiar és un objecte d'estudi de creixent interès entre els especialistes en aquest àmbit que compta, a més, amb un recurrent impacte mediàtic. D'ençà de la seva aparició, la gran majoria dels que en són favorables la consideren una bona solució a un dels principals problemes que la població ocupada ha d'afrontar quotidianament: fer compatible el seu temps de treball amb els altres temps. En concret, el temps de la jornada laboral amb el de cura de les persones amb les que, convisquin o no, en són responsables. És a dir, un temps del qual cal disposar, dia a dia, per tenir cura de criatures, gent gran dependent o persones malaltes amb manca d'autonomia, a més del temps propi. Un temps i un treball de cura que, malgrat ser imprescindible, acostuma a no ser valorat ni socialment ni econòmicament, motiu pel qual és dut a terme majoritàriament per dones, bé per les de la família, bé per dones immigrades que, en aquest cas, treballen en condicions laborals i salarials precàries quan no penoses. Sigui com sigui, la conciliació pretén donar solucions a una situació de conflicte quotidià, presidit per uns horaris laborals que fixen la vida de les persones ocupades. D'altra banda, el temps de cura encaixa

malament amb les actuals demandes de disponibilitat laboral que plantegen les empreses, perquè aquest altre temps també té a veure amb uns horaris rígids i poc flexibles. El resultat de tot plegat és que el benestar quotidià de tota la població i en particular la vida quotidiana de les dones adultes, en surten fortament perjudicats.

Podríem dir, per tant, que la conciliació de la vida laboral i familiar és una proposta acceptable, amb inconvenients que cal tenir en compte per fer-los desaparèixer. Els primers inconvenients sorgeixen, no tant d'un marc legislatiu que garanteix i tutela un dret que a Espanya compta fins i tot amb empara constitucional, sinó del fet que la conciliació sembla ser una solució només pensada per a les dones. Així ho avalarien, efectivament, les xifres que comparen la càrrega total de treball diari que les dones suporten, per comparació amb els homes, a les societats del benestar contemporànies. Concretament a Europa, on aquestes xifres presenten fortes similituds, tot i l'existència de petites variacions numèriques, que afavoreixen les nòrdiques mentre perjudiquen les mediterrànies. I on l'aparició de la conciliació com a necessitat sembla justificar-se perquè la majoria de les dones treballa dins i fora de la llar-família. En especial les mares, les esposes i les que tornen a fer de filles o nores. Una situació en què les necessitats de cura, en un futur ja immediat, són evidents perquè l'envelliment de la població és un fet incontestable que deixa al descobert un dels inconvenients de l'actual conciliació, orientada principalment vers les dones mare. Aquests trets i circumstàncies converteixen en urgent i necessari pensar i actuar per aconseguir que la conciliació sigui un afer a resoldre per tota la societat i no només un "problema de les dones".

La necessitat de reorientar la conciliació prové d'uns orígens lligats a l'estratègia europea per promoure l'ocupació de les dones mare, a finals del segle XX. Una estratègia similar a les solucions ideades a Europa després de la Segona Gran Guerra, quan el temps parcial femení s'imposà com a solució. Un remei posteriorment qüestionat pel risc de patir pitjor salaris, menors pensions i nul·la possibilitat de desenvolupar una carrera professional exitosa. Aquestes sortides cerquen -o no qüestionen- el manteniment d'un model familiar d'home cap de família i principal proveïdor d'ingressos i dona mestressa de casa, esposa i mare i cuidadora, que

s'absenta totalment o parcialment del mercat laboral. Un model que atesos els canvis socio-demogràfics, familiars i laborals esdevinguts a les societats europees encara persisteix, malgrat el seu declivi. I manté un fort pes simbòlic, particularment vigent a les societats amb règim de benestar mediterrani. Unes societats en les quals aquest tipus de solucions, pretesament conciliadores, reforcen les desigualtats entre dones i homes i mantenen invisible la divisió sexual de treball que es dona a la llar-família. Una divisió que roman com l'escull insalvable amb què topen les polítiques d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones, desenvolupades a la Unió Europea en aquestes darreres dècades.

Els instruments desplegats per fer viable la conciliació han estat la promoció de permisos laborals i dels serveis d'atenció a la vida diària (SAD). Uns serveis que allà a on l'Estat del Benestar és fort, com ara els països escandinaus, hi van aparèixer abans que la conciliació; mentre que en els països mediterranis prou si existeixen, perquè l'Estat del Benestar és més feble i mantenen una forta tradició anomenada *familisme suportat*. En ella les dones ocupades acumulen una major càrrega quotidiana total de treball, les àvies i els avis atenen la cura de les criatures com si fos un fet natural, i s'accepta que les dones immigrades siguin la solució preferida en la cura de les persones grans dependents. Pel que fa als permisos laborals, la majoria de països europeus han desenvolupat lleis que regulen els permisos de maternitat i paternitat, excedències i altres llicències similars. A Espanya, des de la Llei de Conciliació de 1999 fins a la Llei d'Igualtat de 2007<sup>1</sup>, passant per la fallida Llei de Dependència, hi ha hagut propostes legislatives i actuacions conciliadores que pretenen regular permisos, horaris i jornades laborals per donar resposta a les necessitats de conciliació en l'àmbit laboral. Les primeres avaluacions realitzades sobre aquestes solucions conciliadores posen de manifest les insatisfaccions generades, el coneixement de les quals en depenen les millores a perseguir.

---

<sup>1</sup> L'estudi de Carolina Gala (2016). *La reducció de la jornada i l'excedència per tenir cura dels fills o els familiars a les administracions públiques*. Barcelona, Diputació de Barcelona, col. CEMICAL, nº 10 és un dels millors compendis sobre legislació i jurisprudència vigent a l'Administració pública a l'actualitat, en aquest país, al voltant de la conciliació.

Altres propostes de més llarg abast per repensar la conciliació demanen desenvolupar polítiques de temps i revisar l'actual contracte social entre homes i dones. En definitiva, per repensar les bases dels pactes fundadors de l'actual Estat del Benestar de manera que, malgrat la crisi, sigui capaç de tenir present la importància del benestar quotidià. Pel que fa les polítiques de temps, sembla ineludible començar per la regulació del temps de treball. En aquest punt, ningú qüestiona la necessitat dels permisos laborals; però cal tenir present que aquests permisos només regulen un temps de treball excepcional, quan el que cal és que tothom redueixi la jornada laboral diària, de manera sincrònica i quotidiana. L'objectiu d'aquesta reducció ha de ser que qualsevol persona ocupada tingui temps per al treball domèstic familiar i de cura, així com per al d'oci i el de lliure disposició personal (que no sempre és el mateix). Aquesta combinació ha de poder ser viable independentment del gènere, classe, edat o ètnia i ha de variar, forçosament, al llarg del seu cicle de vida i no només segons criteris de rendibilitat empresarial, d'èxit professional o de consum ostentós.

La renovació del contracte social entre gèneres ha de passar per no tolerar socialment l'absentisme masculí de les seves obligacions quotidianes de treball i temps de cura, centrant-se només en la vida i en l'horari laboral. Una fita que cal no oblidar, malgrat que dir això pugui semblar forassenyat avui en dia, atesa la cruesa de la crisi actual. Perquè, probablement, aquesta hegemonia del temps i la vida laboral és un dels principals inconvenients que presenta l'actual conciliació. Per tant, igual que resulta urgent desenvolupar serveis SAD per promoure la cura quotidiana de les persones -particularment els serveis de cura de llarga durada-, són urgents les mesures que qüestionin la centralitat i el prestigi que té el temps del treball remunerat a l'hora d'organitzar la vida quotidiana de les persones, de les empreses i de les ciutats.

Aconseguir que la vida laboral, familiar i personal puguin ser compatibles entre gèneres, classes, ètnies i generacions hauria de ser l'horitzó. Aleshores com en diem serà el de menys. Alguns aposten per dir-ne *bona vida*. La qüestió sempre serà que s'hi pugui apuntar tothom.